

ENS115 – Úvod do filosofie pro environmentalisty (seminář)

Seminář je doplněním klasických přednášek k předmětu ENS115. Půjde v něm spíše o „vybrané kapitoly“ z dějin i současnosti environmentálního myšlení, než o systematický přehled. Prolezeme společně nejrůznějšími zákoutími pojmu „přírody“ v kontinentální i anglo-americké filosofii, podíváme se do dějin vztahování se lidí k přírodě a načrtneme si i něco málo z etiky.

Nejedná se nicméně o doplněk pouze symbolický: úspěšné absolvování seminářů bude mít vliv na Vaše konečné hodnocení. **Za každý seminář můžete dostat 1 bod.** Ten se skládá z vypracované, včas odevzdané a kvalitní **reflexe povinné literatury a účasti na semináři.** **Tento bod není dělitelný** – nestačí odevzdat reflexi a zároveň nepřijet na seminář nebo naopak. Pointou semináře je totiž právě práce s textem – bez načtené literatury vám výklad nebude dávat smysl a bez účasti na semináři vám zase nemusí dávat smysl pramenný text.

Každá reflexe má mít:

- 1) Maximálně **jednu** normostranu (tj. 1800 znaků)¹
- 2) Rozvíjet **jednu** myšlenku, kterou jste si z textu odnesli/y
- 3) Pokládat **jednu** otázku, kterou pak probereme na semináři

Reflexe musí být odevzdána každou sobotu před seminářem do 24:00.

Seminář je považován za **úspěšně absolvovaný**, pokud získáte **6 bodů z 9 možných** (seminářů je 9; u úvodního semináře je bod jen za účast). Pokud budete mít jenom 4 nebo 5 bodů, budete moci dodatečné body získat **náhradním úkolem**. Tahle varianta je určena pro **výjimečné případy**, kdy student nebo studentka z vážných důvodů nebude moci přijet na více seminářů. **Nejde o alternativní způsob ukončení semináře.** Pokud budete mít méně než 4 body, seminář bude automaticky považován za **nesplněný** a nebudete připuštěni k závěrečnému testu z přednášek doc. Binky.

¹ Výrazně překročený rozsah bude důvodem pro neudělení bodu. Vzhledem k velmi malému prostoru je důležité formulovat své myšlenky stručně a přesně, vyhnout se opakování přečteného textu nebo zbytečným frázím („vatě“), apod. Text neshmujete, předpokládejte, že čtenář ho četl.

Harmonogram seminářů

10.10. Úvod do environmentální filosofie

Anotace: Co je to environmentální filosofie? Co je to příroda? Jaký je vztah člověka a přírody? Na úvodním semináři (který bude asi víc přednáškou) si velmi stručně shrneme hlavní charakteristiky lidského vztahování se k přírodě v historii. Pak si také stručně načrtne vývoj environmentálního myšlení od jeho historických kořenů po současnost, abychom tak vytvořili kontext, do kterého budeme pak zasazovat jednotlivé čtené texty.

17.10. David Abram – Animismus v našem vnímání

Anotace: Jak chápání světa přírodních orálních národů může obohatit naše myšlení dnes? David Abram tvrdí, že toto chápání odpovídá základní struktuře našeho vnímání a že mluvit o světě jako o oduševnělém nejvíc tomuto vnímání odpovídá. Z čeho vyvozuje tyto závěry a jaké environmentální důsledky může přinést takovýto způsob vztahování se ke světu? Má animismus místo v dnešním světě? Nebo z něho možná nikdy nevymizel? V tomto semináři se podíváme na dílo jednoho z nejoriginálnějších ekologických myslitelů dneška a kořeny jeho inspirace v myšlení přírodních národů.

Literatura:

- **Povinná**
 - Abram, David. (2008). Animismus, percepce, a pozemské umění kouzelníka. In David Abram, *Procitnutí do živé země* (s. 95–105). Nymburk: OPS.
 - David Abram. (2008). Neviditelný svět. In David Abram, *Procitnutí do živé země* (s. 77–93). Nymburk: OPS.
- **Doporučená**
 - Slovák, Ľuboš. (2015). *Rehabilitace smyslově vnímaného světa z environmentální perspektivy Davida Abrama* (diplomová práce) (kap. 5, zejména pak kap. 5.2 na s. 71–79).
- **Nepovinná**
 - Abram, David. (2013). *Kouzlo smyslů*. Nymburk: OPS.
 - Toadvine, Ted. (2005). Limits of the Flesh: The Role of Reflection in David Abram's Ecophenomenology. *Environmental Ethics*, 27, 155–170.
 - Merleau-Ponty, Maurice. (2013). *Svět vnímání*. Praha: Oikoymenh.

14.10. - Seminář bude mít doc. Binka (nepočítá se do účasti).

31.10. Lynn White – Křesťanství a ekologická krize

Anotace: Středověk přinesl masivní rozšíření křesťanství a s ním i určitých způsobů přemýšlení a nahlížení na svět. Křesťanská víra, ale zejména dogmata a vliv církve zásadně ovlivnili evropský společenský, kulturní a myšlenkový vývoj. Přeneslo se něco z tohoto vlivu do současnosti? Jak křesťanství souviselo a souvisí se vztahem k přírodě? Je v něm přítomen imperativ svět ovládat, nebo naopak o něj pečovat? Nad provokativní esejí Lynna Whitea se zamysleme nad těmito a dalšími otázkami týkajícími se vztahu náboženství a vztahu k přírodě.

Literatura:

- **Povinná**
 - White, Lynn. (2000). Historické kořeny naší ekologické krize. *Filosofický časopis*, 48 (5), 765–775. (Orig. *The Historical Roots of Our Ecological Crisis*, 1967).
- **Doporučená**
 - Riley, Matt. (2012). *Rethinking Lynn White: Chistianity, Creatures and Democracy*. Retrieved from http://fore.yale.edu/files/Matt_Riley.pdf.
 - de Steiguer, J. Edward. (2006). Lynn White and „The Historical Roots of Our Ecologic Crisis“. In Edward J. de Steiguer, *The Origins of Modern Environmental Thought* (s. 99–109). Tucson: University of Arizona Press.

7.11. Albert Schweitzer – Etika úcty k životu

Anotace: Albert Schweitzer, ač jeho primárním tématem nebyla příroda, jako první formuloval etický postoj, který později vzešel v známost jako biocentrismus. Je Schweitzerova představa o lidském humanismu utopistická? Je možné praktikovat biocentrickou etiku bez vlastní empirické zkušenosti a mimo extrémní podmínky? Jaké jsou limity tohoto přístupu? A jak se k sobě má pomoci lidem a přírodě? Nejen zmíněné budeme diskutovat na půdorysu Schweitzerových výpovědí, v kterých reflektuje překryvy a konflikty rozvojové spolupráce, humanitární pomoci a respektu ke všemu živému.

Literatura:

- **Povinná**
 - Schweitzer, Albert. (1993). *Nauka úcty k životu*. Praha: DharmaGaia. s. 7-47
- **Doporučená**
 - Skýbová, Marie. (2011). *Etika a příroda. Proč brát morální ohledy na přírodu*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, s. 97–102
 - Kohák, Erazim. (2012). *Zelená svatozář. Kapitoly z ekologické etiky*. Praha: SLON, s. 86–94.

14.11. Henry David Thoreau – První filosof divočiny

Anotace: Kořeny ekologického myšlení a ochrany přírody můžeme hledat už v polovině 19. století. Henry David Thoreau zasvětil život divočině a přímému, nezprostředkovanému kontaktu s ní. Z ní, jako brilantní pozorovatel, čerpá při svých dalekosáhlých filosofických úvahách: jaké je místo člověka ve světě? Jaký je dobrý život? Jaký je vztah civilizace a divočiny? Odpovědi na tyto otázky hledá při svých dlouhých pěších toulkách, nebo při pobytu u jezera Walden. V eseji *Chůze*, jednom z jeho vrcholných děl (druhým zásadním je kniha *Walden, čili život v lesích*) shrnuje jak svou ideu divočiny a vztah civilizace k ní, tak rozvíjí (na svou dobu) převratné evoluční myšlenky, které aplikuje na lidskou kulturu.

Literatura:

- **Povinná**
 - Thoreau, Henry David. (2010). *Chůze*. In Týž, *Toulky přírodou* (s. 7–45). Praha, Litomyšl: Paseka. (Orig. *Walking*, 1862)
- **Doporučená**
 - Oelschlaeger, Max. (1991). *The Idea of Wilderness*. New Haven: Yale University Press, s. 145–171 (zejména 164–171).
- **Nepovinná**
 - Thoreau, Henry David. (2010). *Zimní procházka*. In Týž, *Toulky přírodou* (s. 65–83). Praha, Litomyšl: Paseka. (Orig. *The Winter Walk*, 1843)
 - Thoreau, Henry David. (2010). *Přírodopis státu Massachusetts*. In Týž, *Toulky přírodou* (s. 84–110). Praha, Litomyšl: Paseka. (Orig. *The Natural History of Massachusetts*, 1842)

21.11. Aldo Leopold a jeho Etika země

Anotace: Americký lesník, ekolog, sportovní lovec a ochranář Aldo Leopold se většinu své profesní kariéry věnoval lesům, divočině a jej ochraně. Založil Wilderness Society a významně přispěl k uzákonění federální ochrany oblastí divočiny v USA. Leopold byl, stejně jako Thoreau, velmi pozorným a citlivým pozorovatelem přírody, a tuto schopnost dokázal výborně skloubit s odbornými vědomostmi. Svou slavnou *Etiku země*, která bývá označována za zakladatelské dílo tzv. ekocentrické etiky, proto nepostavil na osobním prožitku, nýbrž na vědeckých poznatcích o fungování biotických společenstev. Co nám věda říká o fungování přírody? Můžeme z toho vyvodit etická pravidla? A co když se poznatky časem promění?

Literatura:

- **Povinná**

- o Leopold, A. 1999. *Etika Země*. In Týž, *Obrázky z chatrče a rozmanité poznámky*. Tulčák: Abies, s. 233–255. (Orig. *A Sand County Almanac*, 1966.)
- **Doporučená**
 - o Míchal, I. 1999. Americký lesník Aldo Leopold. In Aldo Leopold, *Obrázky z chatrče a rozmanité poznámky*. Tulčák: Abies, s. 259–269.
 - o Leopold, A. 1999. *Estetika ochrany přírody*. In Týž, *Obrázky z chatrče a rozmanité poznámky*. Tulčák: Abies, s. 195–206.
- **Nepovinná**
 - o Leopold, A. 1999. Volně žijící zvěř v americké kultuře. In Týž, *Obrázky z chatrče a rozmanité poznámky*. Tulčák: Abies, s. 207–217.
 - o Leopold, A. 1999. Volná příroda. In Týž, *Obrázky z chatrče a rozmanité poznámky*. Tulčák: Abies, s. 218–231.
 - o Oelschlaeger, Max. (1991). *The Idea of Wilderness*. New Haven: Yale University Press, s. 205–242.

28. 11. Arne Naess a hlubinná/hluboká ekologie

Anotace: Hlubinná, nebo též hluboká ekologie (deep ecology) je široký pojem, zahrnující filosofii, hlubinně-psychologické přístupy, praxi cvičení a rituálů, i aktivismus. V četbě se seznámíme jednak se zakladatelem tohoto směru, Norským filosofem Arne Naessem, který formuloval jakési "programové prohlášení" hluboké ekologie, a zároveň s ukázkou některých praktických přístupů k rozvíjení ekologického vědomí a ztotožnění se s ostatním životem. O těchto přístupech platí dvojnásob ono "kdo nezažil, nepochopí". Přesto se pokusíme na základě textů diskutovat možnosti a limity takovýchto cvičení a rituálů.

Literatura:

- **Povinná**
 - o Naess, Arne. (1996). Ztotožnění jako zdroj hlubinně ekologických postojů. In Erazim Kohák, Rudolf Kolářský, Igor Míchal (Eds.). *Závod s časem. Texty z morální ekologie*. (s. 81–95) Praha: Torst a MŽP.
 - o Fleming, Pat – Macy, Joanna – Naess, Arne – Seed, John (1993). *Myslet jako hora*. Tulčák: Abies, kapitoly:
 - Úvod (s. 11–23)
 - Za hranicemi antropocentrismu (s. 39–43)
 - Evoluční rozpomínání (s. 49–57)
 - Shromáždění všech bytostí (s. 85–96)
- **Doporučená**
 - o Fleming, Pat – Macy, Joanna – Naess, Arne – Seed, John (1993). *Myslet jako hora*. Tulčák: Abies.

5.12. Ekofeminismus a jeho kritika dualismů a dominance

Anotace: Ekofeminismus je jedním z proudů tzv. radikální ekologie, jehož hlavním motivem je spojování útlaku přírody s útlakem žen. Jedním z terčů jejich kritiky je také novověký dualismus příroda–kultura, který úzce souvisí s Descartovým rozdělením světa na *res extensa* a *res cogitans*. Jak tento dualismus souvisí s dominantním postavením mužů ve společnosti? Jaké to může mít environmentální důsledky? A jaká řešení nabízejí ekofeministické autorky (a autoři)?

Literatura:

- **Povinná**
 - King, Ynestra. (1995). The Ecology of Feminism and the Feminism of Ecology. In Mary Heather MacKinnon, Moni McIntyre (Eds.), *Readings in Ecology and Feminist Theology*, s.150–159.
 - Zora Javorská. (2010). Skryté výzvy ekofeminismu. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 12, 16–22.
- **Doporučená**
 - Merchant, Carolyn. (1983). Mining the Earth's Womb. In J. Rothschild (ed.), *Machina Ex Dea: feminist perspectives on technology*. Oxford: Pergamon Press, s. 99–117.
 - Plumwood, Val. (1986). An overview and discussion of positions and arguments. In *Australian Journal of Philosophy*, 64, s. 120–138. (podrobnější než King)
- **Nepovinná**
 - Zora Javorská. (2016). Různé tváře ekofeminismu. *Sedmá generace*, XXV (4), 17–19. (Shrnuje část povinného článku přístupnější formou.)

12. 12. Spor o přírodu – sociální konstruktivismus a reakce na něj

Anotace: Je příroda „skutečná“, nebo jde jen o náš koncept? Jak myšlení a kultura v různých obdobích ovlivňovali chápání přírody? V druhé půlce 20. století se rozšířil směr myšlení nazývaný sociální konstruktivismus, který zpochybnil objektivitu reality. Jejich kritice se nutně nevyhnul ani pojem „příroda“. Ukážeme si, na čem tato kritika stojí, jaké byly reakce z řad ochránců přírody, a budeme hledat jiné možnosti jak dneska pojem příroda používat.

Literatura:

- **Povinná**
 - Vogel, Steven. (2011). Proč „příroda“ nepatří do environmentální filosofie. Orig. Why 'Nature' Has No Place in Environmental Philosophy. In Kaebnick, G. E. (Ed.), *The Ideal of Nature: Debates About Biotechnology and the Environment*, (s. 84–97). Baltimore: John Hopkins University Press.

- **Doporučená**

- Cronon, William (1995). The Trouble with Wilderness; or, Getting Back to the Wrong Nature. In William Cronon (ed.), *Uncommon Ground: Rethinking the Human Place in Nature*, New York: W. W. Norton & Co, s. 69–90.
- Crist, Elieen. (2008). Against the Social Construction of Nature and Wilderness. In Michael P. Nelson & J. Baird Callicott (Eds.), *The Wilderness Debate Rages On* (s. 500–525). Athens & London: University of Georgia Press.

- **Nepovinná**

- Belsky, Jill M. (2008). Changing Human Relationships with Nature. In Michael P. Nelson & J. Baird Callicott (Eds.), *The Wilderness Debate Rages On* (s. 398–422). Athens & London: University of Georgia Press, s. **398–409**.